

สิทธิผู้เสียหายในการคัดค้านปล่อยชั่วคราว¹

กิตติพงษ์ เกษมพิทักษ์พงศ์²

จากการศึกษาเกี่ยวกับสิทธิผู้เสียหายในการคัดค้านปล่อยชั่วคราว มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนกับการปล่อยชั่วคราว ศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยชั่วคราวและสิทธิผู้เสียหายของประเทศไทยและต่างประเทศ ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราว แนวทางเสนอแนะแก้ไขปัญหา ซึ่งทำให้ผู้ศึกษาได้รับความรู้ความเข้าใจรากฐานความคิดของมนุษยชาติในสิทธิเสรีภาพของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ทั้งแนวคิดทางปรัชญาสิทธิมนุษยชนที่เชื่อว่าเป็นสิทธิทางธรรมชาติที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิดเป็นคุณค่าทางสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้น มิได้เกิดจากผู้ใดประทานให้และไม่อาจพรากไปจากมนุษย์ การละเมิดสิทธิมนุษยชนจะมีผลทำให้สังคมไม่สงบสุข การได้ทำความเข้าใจรวมถึงวิเคราะห์กรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องถูกควบคุมตัว กรณีผู้เสียหายได้รับผลร้ายจากการกระทำผิด ควรได้รับการชดเชยค่าสินไหมทดแทนหรือเยียวยาความเสียหาย ซึ่งรัฐมีภารกิจและหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในรัฐ จึงต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยและผู้เสียหายอย่างชัดเจนและเหมาะสมกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยให้มีส่วนร่วมกันและกัน เป็นหลักประกันการมีตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ กับการคุ้มครอง-ให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรม ซึ่งจะเป็นการสร้างเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

จากการศึกษาทำให้ทราบว่า กฎหมายเกี่ยวกับสิทธิผู้เสียหายในการคัดค้านปล่อยชั่วคราว ยังไม่ชัดเจน ไม่ครอบคลุมด้วยกันหลายประการ ซึ่งสรุปได้ ดังต่อไปนี้

จากการศึกษาในประเด็นปัญหาเหตุคัดค้านการปล่อยชั่วคราวตามมาตรา 108/2 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่คุ้มครองความปลอดภัยแก่พยานสำคัญในคดีและให้สิทธิคัดค้านปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย จึงมิได้ให้ความคุ้มครองไปถึงผู้ครอบครองพยานเอกสารและพยานวัตถุที่สำคัญในคดีให้ได้รับความคุ้มครองมิให้ประสบอันตราย เพราะบุคคล

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง สิทธิผู้เสียหายในการคัดค้านปล่อยชั่วคราว โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์พิมพ์ใจ รื่นริง และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์จุฑาพร วงศ์ทองสรรค์ และรองศาสตราจารย์ประเทือง ธนียผล

²นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชานิติศาสตรบัณฑิต จังหวัดพังงา) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

เหล่านี้ครอบครองพยานหลักฐานที่สำคัญอันเป็นกุญแจนำไปสู่ความสำเร็จในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทั้งนี้ควรให้ความคุ้มครองผู้เสียหายที่ต้องสูญเสียชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีข่มขืนหรือทรมาน หรือก่อเหตุร้ายที่สร้างความเสียหายอย่างมหาศาลเป็นวงกว้าง รัฐควรคุ้มครองให้ได้รับการชดเชยค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำผิดหรือการเยียวยาจากรัฐ

ประเด็นปัญหาที่สองกรณีคัดค้านการปล่อยชั่วคราวในความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสิบปีตามมาตรา 109 แห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ถ้ามีคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวในระหว่างสอบสวนหรือระหว่างการพิจารณาของศาลชั้นต้น ศาลจะต้องถามพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือโจทก์ว่าจะคัดค้านประการใดหรือไม่ ถ้าไม่อาจถามได้โดยมีเหตุอันควรศาลจะงดการถามเสียก็ได้แต่ต้องบันทึกเหตุนี้ไว้ ประเด็นปัญหานี้ก็ด้วยสาเหตุที่คนร้ายมักสร้างความนิยมนิยมส่วนบุคคล เพื่อแสวงหาประโยชน์อันมิควรได้โดยชอบโดยทุจริต การสร้างเว็บไซต์ บันเทิง การโฆษณากิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าทางธุรกิจ หรือเพื่อสาธารณประโยชน์ หลอกลวงให้ประชาชนร่วมลงทุน หรือให้เงินไปในกิจกรรมทางธุรกิจ หรือเพื่อสาธารณะแล้วเชิดเงินหนี ซึ่งเห็นได้จากคดีแชร์ลูกโซ่ (แชร์แม่หมูน) คดีข่มขืนเงินธนาคาร/หน่วยงานรัฐ คดีฉ้อโกงประชาชน แก๊งคอลเซนเตอร์ คดี FOREX 3 D ที่เป็นข่าวดังไปทั่วประเทศ ทำให้เกิดความเสียหายต่อภาคประชาชนในวงกว้าง ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของประเทศ สร้างความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจ ซึ่งคดีประเภทนี้มีได้มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสิบปี แต่กลับสร้างความเสียหายต่อประเทศอย่างมหาศาล กระทั่งความสงบสุขโดยรวมของสังคม รัฐจำเป็นต้องควบคุมปราบปรามอาชญากรรมประเภทนี้ ตามหลัก Crime Control Model

อาชญากรรมที่มีลักษณะข้างต้นเป็นเหตุฉุกเฉิน ผู้เสียหายควรได้รับความคุ้มครองและการปฏิบัติที่เหมาะสมจากรัฐ โดยรัฐธรรมนูญ ๑ 2560 มาตรา 40 (5) และมาตรา 245 ได้กำหนดให้เป็นหน้าที่รัฐที่ต้องให้ความคุ้มครองผู้เสียหาย ทั้งนี้รัฐเองก็จำเป็นต้องปกป้องเศรษฐกิจและสังคม เห็นได้ว่า การควบคุมปราบปรามอาชญากรรมประเภทนี้เป็นหน้าที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และต้องให้เป็นไปด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรมต่อผู้เสียหาย เนื่องจากผู้กระทำผิด ได้ไปซึ่งประโยชน์ หรือทรัพย์สินจากผู้เสียหายแล้ว ดังนั้น พนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานให้ได้ถึงขนาดว่า ผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดทางอาญาจริง มิฉะนั้นจะกลายเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนและสร้างความเสียหายให้กับผู้ต้องหาได้ ทั้งนี้ผลจากการรวบรวมพยานหลักฐานเช่นว่านั้น ย่อมทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสมบูรณ์เป็นผลให้ผู้กระทำผิดได้รับโทษ ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาที่เหมาะสม ทั้งนี้ในสำนวน

การสอบสวนควรมีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความเสียหายทั้งหมดที่ผู้เสียหายได้รับด้วย เพื่อประโยชน์ในการส่งต่อศาลในการพิจารณาประเมินความเสี่ยงในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาต่อไป

โดยที่ปัจจุบันบทลงโทษฐานยักยอกทรัพย์ ลักทรัพย์และฉ้อโกง มิได้มีเหตุการณ์จากความผิดที่สร้างความเสียหายอย่างมหาศาล ซึ่งมีได้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะสังคมออนไลน์ของประเทศ บทลงโทษดังกล่าวมิได้เป็นผลยับยั้งหรือช่วยป้องกันการกระทำผิดที่มีมูลค่าสูงนับพันล้านบาทได้ ผู้กระทำผิดย่อมเล็งเห็นความคุ้มค่าจากการถูกลงโทษตามกฎหมายและรวมไปถึงวิธีการย้ายถ่ายเททรัพย์สิน ดังนั้น การกระทำผิดที่มีมูลค่าความเสียหายสูงนั้นย่อมต้องส่งผลต่อการพิจารณาตัดสินใจปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย รวมถึงการวางหลักประกันในการปล่อยชั่วคราว ทั้งนี้หากได้ศึกษาและพิจารณาอัตราโทษ ความผิดฐานยักยอกทรัพย์ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและสาธารณรัฐฝรั่งเศส จะเห็นว่าทั้งสองประเทศมีการกำหนดอัตราโทษให้หนักขึ้นหากเป็นการกระทำความผิดที่มีมูลค่าความเสียหายสูง มีผู้เสียหายจำนวนมากหรือกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสังคม

ประเด็นกรณีปัญหาผู้เสียหายควรมีสติพินาเสนอข้อเท็จจริงในการควบคุมมาตรการปล่อยชั่วคราว เพราะอำนาจการสอบสวนของพนักงานสอบสวนได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 บัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา” ซึ่งเป็นอำนาจของพนักงานสอบสวนที่กว้าง และด้วยอำนาจดังกล่าว ผู้เสียหายควรมีสติพินในการนำเสนอข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการกระทำผิดโดยยื่นเป็นคำร้องแจ้งความประสงค์ให้ผู้ต้องหาหรือผู้กระทำความผิดชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นให้กับผู้เสียหาย และให้พนักงานสอบสวนตรวจสอบและลงบันทึกแจ้งความรับไว้ แล้วจึงค่อยทำการสอบสวนในพฤติการณ์ที่เกี่ยวกับความเสียหายต่อไปดังราชอาณาจักรสวีเดน

ทั้งนี้การให้ผู้เสียหายใช้สิทธิในการนำเสนอข้อเท็จจริง จะเป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชนที่รัฐมีภาระกิจคุ้มครองประชาชน รวมถึงให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางสังคม คือ กระบวนการยุติธรรมในทางอาญาตลอดเส้นทาง ให้ผู้เสียหายควรมีได้รับโอกาสแสดงทัศนคติเปิดเผยความเสียหาย และข้อเท็จจริงทั้งหมดด้วยตนเอง เป็นประโยชน์ต่อประเทศดีเศรษฐกิจและยังเป็นประโยชน์ในประเพณีที่ดีเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐ

สำหรับมาตรา 87 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในการควบคุมตัวผู้ต้องหาเพื่อการสอบสวนต่อไป พนักงานสอบสวนควรมีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำผิด และความเสียหายจากการกระทำผิด เพื่อศาลได้พิจารณาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในการปล่อยชั่วคราว โดยเฉพาะความผิดฐานยักยอกทรัพย์ นื้อ โกง ลักทรัพย์ซึ่งเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินและความเสียหายมูลค่ามหาศาล หรือผู้เสียหายจำนวนมาก การปล่อยชั่วคราวย่อมเสี่ยงที่จะเกิดการยักยอกทรัพย์ และยังสร้างความหวาดกลัวให้แก่พยานหรือผู้เสียหายต่อการถูกทำร้าย อาจเป็นอันตรายถึงแก่ชีวิตหรืออาจก่อเหตุร้ายอีกเพื่อล้างหนี้ หรือถูกรบกวนการดำรงชีวิต

ดังนั้น การยื่นฝากขังต้องมีพยานหลักฐาน พฤติกรรมแห่งคดี ข้อเท็จจริง มูลค่าความเสียหาย และคำร้องขอให้ผู้ต้องหาชดเชยค่าสินไหมทดแทนตั้งแต่ชั้นพนักงานสอบสวนไปพร้อมคำร้องขอฝากขัง การแก้ไขเปลี่ยนแปลงบทบัญญัติกฎหมายเรื่องการฝากขัง ย่อมเป็นประโยชน์ต่อผู้เสียหายในคดี และศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาได้ ทั้งหากผลการพิจารณาของศาลในการร้องขอฝากขัง ได้ความว่าข้อเท็จจริงที่นำเสนอไปนั้นเป็นการควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจับกุมผู้กระทำความผิดโดยมิชอบ ย่อมเป็นอำนาจศาล ให้มีคำสั่งว่าจับกุมนั้นมิชอบด้วยกฎหมายได้ เป็นผลให้พนักงานสอบสวนต้องปล่อยตัว หรือไม่มีอำนาจควบคุมตัวผู้ต้องหาอีก เป็นการสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

จากการศึกษาค้นคว้าสิทธิผู้เสียหายในการคัดค้านปล่อยชั่วคราว ผู้ศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะคือ

1. ปัญหาเหตุคัดค้านการปล่อยชั่วคราวตามมาตรา 108/2 โดยการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนความปลอดภัยของผู้ครอบครองพยานสำคัญ ผู้เสียหายและผู้ใกล้ชิด รวมถึงกรณีอาจจะมีการยักยอกทรัพย์เพื่อมิให้บังคับคดีทางฟ่งได้

แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 108/2 วรรคแรก แห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนี้ “ในกรณีพยานหรือผู้ครอบครองพยานสำคัญในคดี หรือบุคคลใกล้ชิดกับพยานอันสำคัญ หรือผู้เสียหายในคดี มีเหตุอันควรเชื่อว่า อาจไม่ได้รับความปลอดภัย ถูกข่มขู่ คุกคาม หรืออาจมีการยักยอก ถิ่นทรัพย์สินเพื่อมิให้ถูกบังคับคดีในส่วนแพ่ง อันเนื่องมาจากการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย บุคคลดังกล่าวอาจคัดค้านการปล่อยชั่วคราวนั้นได้ โดยยื่นคำร้องต่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลแล้วแต่กรณี”

2. ปัญหากรณีคัดค้านการปล่อยชั่วคราวในความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสิบปี ตามมาตรา 109 บทบัญญัติดังกล่าวได้ให้อำนาจศาลถามพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ

หรือโจทก์ว่าจะคัดค้านการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยกำหนดอัตราโทษไว้อย่างสูงเกินสิบปี แต่ทว่าในความฐานยกยกอทรัพย์ นื้อ โกง ลักทรัพย์ ที่มีมูลค่าความเสียหายมหาศาล หรือกระทบต่อคนจำนวนมากและเศรษฐกิจของประเทศ ควรกำหนดให้ศาลถามพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือโจทก์ว่าจะคัดค้านประการใดด้วย ควรมีการปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติมาตรา 109 โดยเพิ่มเติมการสอบถามข้อคัดค้านในความผิดฐานยกยกอทรัพย์ นื้อ โกง ลักทรัพย์ ของเหตุการณ์เป็นวรรคสอง ดังนี้

มาตรา 109 “ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องหาหรือถูกฟ้องในความผิดมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสิบปีถ้ามีคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว ในระหว่างสอบสวนหรือระหว่างการพิจารณาของศาลชั้นต้น ศาลจะต้องถามพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือโจทก์ว่าจะคัดค้านประการใดหรือไม่ ถ้าไม่อาจถามได้โดยมีเหตุอันควร ศาลจะงดการถามเสียก็ได้ แต่ต้องบันทึกเหตุนั้นไว้

อนึ่งผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกดำเนินคดีในความผิดฐานลักทรัพย์ ยกยกอทรัพย์ นื้อ โกง โดยการกระทำความผิดนั้นกระทบต่อบุคคลจำนวนมากหรือมีความเสียหายอย่างมากอันส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ให้บังคับตามบทบัญญัติในวรรคก่อน”

3. ปัญหาผู้เสียหายควรมีสภานำเสนอข้อเท็จจริงในการควบคุมมาตรการปล่อยชั่วคราว ทั้งนี้เพื่อความชัดเจนในการสอบข้อเท็จจริงความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ จึงควรแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 131 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนี้

“ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา

ทั้งนี้ให้ความในวรรคก่อนรวมถึงบรรดาความเสียหายที่ผู้เสียหายควรได้รับชดเชยค่าสินไหมทดแทนเมื่อผู้เสียหายประสงค์เรียกร้องค่าเสียหายจากผู้กระทำผิด”

สำหรับมาตรการควบคุมการจับกุมและขังผู้ต้องหาหรือจำเลยต่อศาล ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 เพื่อให้ข้อเท็จจริงจากการสอบสวนความเสียหายที่เกิดกับผู้เสียหายได้เข้าสู่การพิจารณาและวินิจฉัยของศาลในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย ควรแก้ไขเพิ่มวรรคท้าย ของมาตรา 87 ดังนี้

“ในการยื่นคำร้องขอฝากขังผู้ต้องหาหรือจำเลย ให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการแสดงพยานหลักฐาน พฤติการณ์การจับกุม ข้อเท็จจริงในคดี พร้อมพฤติการณ์แห่งความเสียหาย และคำร้องขอให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในชั้นสอบสวน (ถ้าหากมี)”

เอกสารอ้างอิง

- ศราวุฒิ ประทุมราช, สิทธิมนุษยชนและหลักนิติธรรมสำหรับทนายความ, คู่มือสิทธิมนุษยชน นิติวิทยาศาสตร์ และนิติเวชศาสตร์ สำหรับทนายความ, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2556.
- นายวสันต์ พานิช, สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม, คู่มือสิทธิมนุษยชน นิติวิทยาศาสตร์ และนิติเวชศาสตร์ สำหรับทนายความ, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2556.
- บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักกฎหมายมหาชน หลักนิติธรรม/นิติรัฐ ในฐานะ “เกณฑ์” จำกัดอำนาจรัฐ, กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560.
- จรัญ โฆษณานันท์, นิติปรัชญา, กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2550.
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์, คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2557.
- สุชาย จอกแก้ว, เมื่อถูกจับ ต้องทำอะไร, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์ เทพเพ็ญวานิชย์, 2554.